

13
DIRIGE CHRISTE CONATUS!
DISSERTATIO POLITICA.
De
LEGISLATIONE
Quam,

Divinâ favente Gratiâ

Ad tenorem constitutionum Academicarum, adprobationemq; Ampliſſimæ Facult. Philoſophicæ in Inclytâ Regiâ Academiâ Aboënſi,

SUB PRÆSIDIO

Excellentiſſimi & Clariffimi VIRI,

DN. M. AXELII Rempes / Philoſoph. Practicæ & Hiſtor. Profeſſoris publ. Dexterrimi,
Præceptoris ac Promotoris ſui omni obſervantia ætatèm colendi,

Pro laurea Magiſterij Ejusq; Privilegijs, ad Publicum rectè judicantium examen modeſtè deſert

MATTHIAS C. Wichmann
O-Gothus

In Auditorio ſuper. & Max: ad diem 8. Maij Anni MDCLXVIII.
1668.

A B O Æ,

Excusa â PETRO HANSONIO Acad. Typ.

LEGISLATION

During the year 1890

At the annual meeting of the Association, held at

the Hotel, Chicago, Illinois, on the 1st of

September, 1890, the following resolutions

were adopted:

Resolved, That the Association

do hereby express its

sympathy for the

cause of the

people of the

South, and

its sympathy

for the

people of the

South, and

its sympathy

for the

people of the

South, and

its sympathy

Uo genera hominum sese offerunt, quibus civilem societatem constare potissimum cernimus: quorum unum *ἀρχογες*, alterum *ἀρχόμενοι*; ad quos omnis reipubl. constitutio erit referenda. Cumq; non sufficiat, in repub. ordines hos esse distinctos, nisi etiam intelligant, quid facere debeant, quid cavere; necessaria proinde lex fuerit. Itaq; legislator, formato imperij statu, cogitabit de administrationis modo, qui ex legibus dependet: his enim temp. optimè solidissimèq; constituerit, si effecerit, ut leges optimæ ferantur, & latæ vigeant, ut quarum vigore magnum gubernatur hoc corpus. *Nam non tantum vivendi causa, sed bene vivendi respub. constituta sunt; bene a. in civitate non vivitur, nisi eius partes certis colligentur & circumscribantur legibus, sine quibus omnia incerta sunt. Quippe iudicium humanum, non solum vagum atq; difforme, sed & affectibus non rarò obæcatum esse solet. Et ominosa est ratio gubernandi, ubi suo ex sensu imperantes sua per rescripta & decreta cuncta disponere volunt; quemadmodum olim tentavit Caligula, nè quis respondere posset propter eum: Sueton. in vit. Caligul. cap. 34. Rectius a. Macrinus inducere voluit, ut jure, non rescriptis ageretur: Capitol. in Macrin. Tutius enim ex legibus, quam arbitrio judicatur, quòd turbidi motus arbitrium corrumpant, qui nulli sunt in lege. Arist. 3. Pol. cap. 10. Interest etiam universæ reipub. Magistratum sanctum & inviolabilem esse, ejusq; incolumitatem, regniq; securitatem, legum publicarum præsidij contra sceleratorum vim ac injuriam muniri. undè Imperatoriam Majestatem, non solum armis, sed & legibus decoratam esse oportere, docet Iustinianus. Sunt namq; leges, muri & propugnacula otij & tranquillitatis ci-*

vilis. Hinc maximè elucescit, tum legis Necessitas: Nam ut homines absq; societate mutuâ vivere non possunt; ita neq; societas ulla tanta & diuturna esse potest absq; legibus, Plat. lib. 3. d. ll. Lex est anima & Spiritus civitatis, & cum ipsius exordijs scribi capit, 5. 11. inst. de rer. divis. Multitudo in unius populi corpus coalescere nullâ re quàm legibus potest, Liv. lib. 1. Primaq; regni munia, adeoq; universæ reipub. partes, absq; legibus & justitiâ ritè geri nequeunt, non magis quàm oculi videre, manus & cætera membra se movere sine animâ possunt. Tum ejus insignis utilitas; Lex enim prudenter lata, non tantùm Magistratui rationem administrandi, sed & subditis omnibus regulam vivendi præscribit; hæc civilium controversiarum norma est, quæ judicis cohibet affectus, ut non ex arbitrio sibi æquitatem fingat, sed omnem controversiarum nodum hoc velut ense recidat. Si verò omnium norma lex esse debet, requirit itaq; ipsa legislatio summam prudentiam & experientiam; cum legis virtus à prima ipsius Sanctione, tanquam à fonte, promanet. De hac autem nobilissimâ juxta ac præstantissimâ materiâ, scilicet Legislatione, loco speciminis publici, ad mandatum Amplissimæ facult. Philosoph. pauca impræsentiarum sub incudem disputationis revocare decrevi, haud interea veritus, conatui meo bonos omnes ac cordatos non favere; quod verò industriæ meæ deest, id humanitate ac candido lectoris benevoli judicio suppleri, officiosè rogo.

Sit itaq; bono cum Deo

THESIS I.

NE statim in limine impingamus, oportet usum vocis cognoscere, à quo sæpenumero in cognitionem rei pervenimus, ut monet Scalig. Exercit. 1. cap. 4. Hinc operæ pretium facturus videor, si pro ratione instituti, initium à nominis expositione sumsero; In quâ notandum Legislationem
hic

his non accipi *Rhetoricè*, pro exercitio Progymnastico, quo legis promulgatio svadetur aut dissuadetur, confirmatur aut confutatur; Neq; *juridicè*, prout contradistinguitur abrogationi & interpretationi legum, notatq; solam legis præscriptionem: sed *Politicè* (quo de nostra instituitur dissertatio) pro medio Politico, quo ordo in Rempubl. per bonas leges, vel introducitur, vel introductus emendatur & conservatur. Hæc absolvitur, partim novarum legum præscriptione, & promulgatione, partim incompetentium Interpretatione authenticâ & antiquarum abrogatione.

II. Hisce obiter præmissis, consequens erit, ut definitionem ipsam ponamus, à quâ omnis, quæ à ratione suscipitur *disputatio*, proficisci debet: Cic. lib. 1. off. quam commodè sic tradidisco: *Legislatio est medium Politicum, quo summus Magistratus, ordinem, vel novarum legum sanctione in rempub. introducit, vel introductum, antiquarum legum abrogatione, & authenticâ interpretatione emendat & conservat, ut omnia ad salutem publicam dirigantur.* Christ. Prat. part. post.

III. Utenim summæ potestatis est, imperare; ita primum ac præcipuum Majestatis jus Politicum est, leges universis & singulis in imperio dare, condere & abrogare, quibus cunctos ad observantiam & fidelitatem præstandam obstringat, & ad metam civilis societatis ducat. *Magistratus hanc esse vim constat, ut præsit præscribatq; recta & utilia, & conjuncta cum legibus. Ut enim Magistratibus leges, ita populo præsumt Magistratus: vereq; dici potest, Magistratum legem esse loquentem, legem a. mutum Magistratum,* Cic. lib. 3. de LL. Sed quemadmodum nec unus omnia intelligit, nec cuncta providere faciliè potest; idcirco operæ est, ut in legibus ferendis sapientiorum operâ & commercio utatur; sic quippè magnum bonæ mentis indicium de se ostendet, & maximum honori & venerationi suæ adjiciet superpondium; loquitur Ioh. Hier. In. Hof.

in singul. Pol. Et sicut in imperio Romano, nullæ leges imperij universales sine assensu & consilio Electorum ac Ephorum ferendæ: itaq; neq; apud nos, absq; consensu & approbatione ordinum regni introduci ac constitui possunt: cap. 4. Kong. B. L. art. 7. Ergo nec per vim: Nam talium legum non potest obsequium servari. Vi enim amotæ, leges quodq; amoverentur; quod exemplo Pomponij notum fecit Tacit. lib. 3. Annal. cap. 28. Particulares verò leges etiam ab inferioribus Magistratibus statui possunt; sed pro modo suæ jurisdictionis, & nè quid contra leges communes statumq; fiat; Nec de rebus alijs, quàm quarum libera administratio ipsis est concessa. Hinc patet, legum conditores, aut vi Majestatis, aut mandato alieno Majestatem habentis leges ferre; nec valere eas sine summæ potestatis confirmatione, quæ auctoritate suâ leges roborat. Sicut Decemviri apud Romanos, legum à se scriptarum confirmationem à populo petere coacti sunt, Liv. lib. 8. Majestatis enim jura haud obtinuisse, probat Jacob. Mart. Lib. 2. Pol. cap. 20. Dithmars. lib. 3. Pol. Exercit. 2.

IV. In Novarum legum præscriptione, maximè respiciendum 1. Ad *Gloriam Dei*, quæ omnium nostrarum actionum finis erit, 1. Cor. 10. ad hanc veluti metam omnes leges colligere debent. 2. *justitiam*, seu ultimum finem legi præfixum; quæ omnis civilis administrationis fundamentum est, ut firmastet inter ordines reipub. concordia. 3. *Salutem populi*; juxta illud, *salus populi suprema Lex esto*, Leges enim, civium incolunitatis, non cives legum causâ facti sunt, Boxhorn. lib. 1. cap. 9. inst. Pol. Ad salutem civium, civitatisq; incolunitatem, vitam omnium quietam & beatam conditas esse leges oportet, Cic. lib. 2. d. ll. 4. *Æquitatem*; juri enim naturæ & gentium, ipsiusq; reipub. genio consentaneæ erunt. Neq; specie juris injuriæ viam patefaciant. Deniq;

5. Ad

5. *Ad reipub. statum præsentem, & quatenus sunt reipub. utiles; leges enim non solum præesse debent, sed & bonis omnibus prodesse. Administratio Magistratui demandata dirigenda ad gloriam Dei, & subditorum salutem, publicam utilitatem: non privatum administrantis commodum; quæ communis est philosophorum sententia, Alibuf. cap. 21.*

V. In legibus porro constituendis, consensu Politicorum comprobatur, *legum nimiam multitudinem vitandam esse: corruptæ reipub. indicium est, in quâ plurimæ sunt leges, Tacit. 4. Annal. Breves esse oportet; nam fieri non potest, ut omnes articuli legibus comprehendantur, utq; facilius ab imperitis teneri possint. Lex velut emissæ Divinitus vox sit, jubeat non disputet, Senec. Epist. 95. Neq; tamen brevis ita sectanda, ut obscuritatem aliquam pariat. Eritq; Perspicua, quò ab omnibus intelligatur. expeditiori causarum decisioni accommodata censetur, ubi leges simpliciores & pauciores, vastis interpretum commentarijs & diversis opinionibus non onerantur: Nam aliàs vias litigandi tradunt, & contentiones inter cives excitant, quæ mala procul è reipub. sunt amovenda, Geilf, Exercit. Pol. 4. th. 6. Deniq; & Nervosa; non facilè legi addenda ratio, Burgerfd. Ideæ Pol. cap. 6. §. 14.*

VI. Cum autem negotia sint infinita, jus verò finitum esse oportet, necesse est, ut leges communes *generaliter* concipiantur, non in singulas personas. Quippe bonus legislator, quod sit ut plurimum respiciens, legem feret. Neq; propterea, quòd delictum aliquod ignorat, nihil lege definit; sed, quia singularia alio atq; alio modo se habent, definiti nequeant. Proinde jus dicentium erit, particulares casus ad legem applicare, & commodâ interpretatione, quod Lex non exprimit, ex usû publico supplere. Deinde concipiendæ, prout sunt *contingentia*: leges enim de rebus æternis
constat

constat non posse ferri, quia semper eodem modo se habent: de *Possibilibus*, non *impossibilibus*: De *Moralibus*, non *naturalibus*: De ijs, quæ ad *rempub. spectant*, non verò quæ sunt extra eam: De *futuris*, non *Præteritis*: Pro *Virtutibus*, non *vitijs*.

VII. In *scripturam etiam leges redigantur*, nè corrumpantur, aut planè oblivioni tradantur, tum verò ut facilius in omnium eorum, quorum interest, notitiam veniant. Tamen leges non scriptæ non desinunt esse leges; quia scriptura non est de essentiâ legis, hæc tantum accidit legibus iam constitutis; satis autem ad rationem earum est, ut à summâ potestate ferantur. Huc referri potest *jus consuetudinarium*, quod usus frequens, inveteratus & æquus, tacitâ communione, comprobavit: inter cujus propria requiritur, si legis vigorem habeat, (1. ut sit *rationabilis*, hoc est, bono publico non refragetur, & privatorum utilitati provideat. Landzsed nâr hon icke hafver ostål med sig/ bôr rådsfnas för lagh/ ther man effter dõmma må reg. jud. (2. Nitatur temporis vetustate, & actuum tam judicialium quàm extra judicialium frequentia. Quod si verò rectæ rationi adversetur, abusus potius & corruptela, quàm consuetudo dicenda, *conf. Berneg. qq. in Tacit.*

VIII. Ut autem commodissimè secundum leges vivatur, debent præcipere 1. *justa*, quæ obligant ad parendum, nec legi naturæ & Dei adversentur, *Rong. St. 4. B. 3. Si God Lagh skal vara rättvis och mögelig. 2. Aequalia*; non modo justæ sint, sed & justè imperent, non araneorum telis similes, ut potentioribus faciliè cedant, tenuiores autem retineant, *Jacob. Mart. lib. 2. Pol. Eruntq; fundamentum pacis & tranquillitatis in repub. Arist. 5. Eth. cap. 10. 3. Moderata*: quâ sævities & crudelitas omnis à legibus tollenda est; vel si gravia interdum supplicia constituta sunt, mitigari

mitigari debent, ut suadet Seneca, nè tamen impunita man-
neant scelera. 4. *Qua rationem optimam habeant*, quã carere
non possunt; *licet legis ratio nos sapè lateat*. Hinc lex semper
ex ratione est æstimanda, ut ubi non ratio est, ibi nec lex sit.

IX. Cum summus Magistratus, non solùm civitati, sed &
Ecclesiæ imperet, *proinde ratione objecti seu Materia, legislatio*
est duplex: alia concernens *Res Ecclesiasticas*, alia *Civiles*. Ma-
gistratus enim (uti ex ipsius juribus constat) personas & res
Ecclesiasticas sub suo Imperio habet, *non quatenus sunt sacra*,
sed quatenus in repub. existunt, & ad Politicum ordinantur
finem, & quoad potestatem *πολιτικήν*, quæ civiliter ex-
ercetur. Ideoq; potestatem habet leges utriq; præscribendi.
Religio enim est fundamentum & columna totius reipub.
Hæc solâ universa constat societas, quâ sublatâ vel impedi-
tâ, tollitur in repub. legitimus ordo. Est itaq; legislatio circa
res Ecclesiasticas, quâ summus Magistratus ordinem in Ecclesiâ con-
stituit vel emendat, præscribendo leges de externâ religionis curâ, &
divini cultus officio. *Christ. Præ. par. post.* Religionis & Eccle-
siæ cura interna non legibus politicis, sed verbo divinitus pa-
trefacto continetur.

X. In legibus circa sacrorum constitutionem ferendis,
præcipua cura erit, (1. *Veram puramq; religionem legitimè in-*
introducere, introductam propagare & conservare; quod fit, præfi-
ciendo religionis Antislites, qui Dei metum, & Christi cognitionem
hominum mentibus docendo & vivendo instillent, eorumq; ordines
certis privilegijs & beneficijs ornare; Religiones falsas verò se-
veris legibus prohibere; Verum Dei cultum pijs legibus ita
determinare ac circumscribere: ne falsus & fictitius aliquis
irrepat. (2. *Religionis unitatem, quantum fieri potest, curare*, per
quam facilius & arctiori nexu Imperantium & Parentium a-
nimi conglutinantur: Plurium religionum Exercitium pu-
blicum prohibere, si modò absq; turbatione reipub. fiat: Nec et-

iam concedat, variam & mixtam religionem commisceri. *Dithmars. lib. 3. Pol. Exercit. 6. (3.)* α. & β. γ. & δ. circa sacros congressus tollere, & panas in delicta, verum Dei cultum ejusq; notitiam, ac disciplinam Ecclesiasticam evertentia, constituere; ejus loco ordinem decentem legibus surrogare, vimq; stabilire Jurisdictionis Ecclesiasticae, ejusq; auctoritatem. Sicuti laudabiliter observatum liquet. Ex parte Tit. de Ecclesijs Rur. B. & Priv. Cler. concessis.

XI. Legislatio circa res civiles est, quā summus Magistratus ordinem civitatis, vel constituit, vel emendat. Nihil enim est in repub. quod non respiciat, aut statum publicum, aut privatam civium utilitatem; quorum utrumq; saluum est, quando bonis legibus continetur. Idem evincit duplex jus, Publicum & Privatum; ad quæ quia omnis lex accommodari debet, ideo latius esse non potest, quàm jus ipsum, *Geilf. Exercit. Pol. 4.*

XII. Ad statum publicum conservandum, præscribendæ sunt leges, tum fundamentales, tum administratoria. Sunt enim leges fundamentales, quæ Imperij & imperantium Majestatem, libertatem populi, institutionem, ordinem, Vim Magistratus, & summam reipub. concernunt, *Boxhorn. Loc. alleg.* Dicuntur autem fundamentales, item jura regni: quia ijs veluti fundamentis status publicus nititur. Nulla datur respub. quæ his careere potest, tam respectu Imperantium; cum enim in admoventis successoribus gravissimi sæpè motus oriantur, interfuit omnes illorum controversias legibus decidi: quàm respectu subditorum; quia debet arbitrium principum legibus restringi. Hæ autem leges condendæ sunt; vel de regno in eundo & constituendo, quoad regni commissionem, quis & qualis sit Magistratus constituendus; vel de modo & requisitis, sive successionis, sive Electionis.

XIII. In harum legum Sanctione observandum, quomodo fieri queant (1. Perpetua & ad reipub. aternitatem obtinendam comparata. Quod ut succedat, condendæ sunt α. leges qua-

dam

dam earum custodes, quibus severissimæ in eos constituentur poenæ, qui de fundamentalibus mutandis aut abrogandis, vel aliquid in medium tantum sint allaturi. β. Nova subinde fundamentalibus superaddenda, quibus nec ullatenus infringantur, & quarum perpetuus semperq; in repub. usus futurus sit. (2. Quomodo diversis rerumpub. formis præscribenda & applicanda; ut Monarchia, Aristocratia, & democratia; quæ pro varietate formarum Reipub. varias poscunt leges fundamentales. Cujus varia requisita, ad unius cujusq; formæ applicationem, possunt videri prolixè tract. à Cyr. Lent.

XIV. Leges administratoriæ erunt norma, secundum quam respub. administratur. Nam princeps imperij administrationem eâ conditione suscipit, quod secundum leges sub juramento præstito administrare velit, *Dithmars lib. 3. Exercit. 2.* Hæ concernunt, vel sacrorum constitutionem & ordinem, vel Magistratuum inferiorum creationem, vel deliberationem de rebus ad rempub. pertinentibus, sive *jus belli finiendi, sive præmiorum & panarum irrogationem, ceu legum, judiciorum, & actionum executionem.* De quibus omnibus leges in repub. ferendæ, ut controversiæ inde obortæ judicari possint.

XV. Differunt leges administratoriæ à Fundamentalibus, contra quàm Politici vulgò sentiunt, perperam confundentes administratorias cum fundamentalibus: Nam non omnis lex respiciens statum publicum, fundamentalis legis rationem habere potest; legum enim fundamentalium mutationem sequitur status mutatio; at sine status publici mutatione leges administratoriæ mutari possunt. *Deinde leges fundamentales, nec seorsim summus Magistratus, nec inferiores in manu habent, sed universa respub.* De administratorijs verò legibus judicare possunt, & secundum easdem decernere; quod adeò non possunt de legibus fundamentalibus. Hinc respiciunt administratorio-

ministratoriæ nihil aliud, quàm jurium Majestatis exerciti-
um, sive summum, sive vicarium.

XVI. *Legislatio privatam civium utilitatem concernens est, quâ leges de singulorum statu, conditionibus & utilitatibus sanc-
untur. Hac in duplici differentia existit; alia enim est Forensis, quæ
statum civium concernit, & privatorum inter selites ac con-
troversias spectat; alia civilem disciplinam moresq; corrigit,
& Censoria appellatur. Tantum enim interest, ut cives in of-
ficio contineantur, moribusq; bonis assuescant; quàm opus
est, ut civilibus & criminalibus judicijs jus suum persequan-
tur. Et finis legum condendarum, communis omnium uti-
litas & publica salus est, ad quam feliciter non possunt per-
venire cives, nisi ad utrumq; , videlicet civium controversias &
mores, legislatio referatur. In legibus forensibus ferendis obser-
vandum, (1. debere eas respicere, partim PERSONAS, prout consi-
derantur, vel Naturaliter juxta sexum, aut nativitatem; vel ci-
vilitate juxta statum, conditionem, ætatem: partim ad RES, pro di-
versâ distinctione Dominiorum, Possessionum, commerciorum, &
modorum acquirendi &c. Partim ad ACTIONES in judicium de volun-
tas, ad juris sui persequutionem. Hæc ferè sunt, quæ statum
civium privatum concernunt, de quibus adeoq; leges con-
cipiendæ & ad reipub. statum accommodandæ. (2. leges fo-
renses à majoribus traditæ, & ingenio civium adæquatæ,
non tantum religiosè debent observari; sed & aliquando au-
geri, mutari, & corrigi, etiam interpretatione authenticâ illu-
strari. Nam crescente hominum calliditate, crescere etiam debet a-
stutia legum, ut loquitur Boxborn. instit. Pol. lib. 1. cap. 9.*

XVII. Porro censoria est, quæ totius reipub. spectat di-
sciplinam, & in emendatione morum consistit. Expediit nãq;
in reipub. nè quis resuâ malè utatur, justinian. Cum mores &
disciplinam ferè turbare solent, otium tenuioris fortune hominum,
usura, libidines, luxus in victu & vestitu, alea lususq; similes; am-
bitus

bitus deniq; & munerum per aureos gradus acquisitio: Ista sunt rerum pub: pestis, perniciēs & interitus, quæ legibus propterea sunt corrigenda & excludenda. De quibus notandum, debere ad usum reip. accommodari; neq; simpliciter optimæ, sed quæ accommodæ sunt illi Politix, quam legislator informat, adprobari debent, Besold. Nec interimendæ propter privatorum quorundam noxam, si modò ceteræ multitudini utiles futuræ sint; nè paucorum quorundam causâ omnibus noceatur. Neq; mutandæ, quàm sublata sit earum causa, aut, manente eâ, modus melior sese offerat, ad finem legis perveniendi.

XVIII. Præterea sunt quoq; condendæ, præter has *leges generales*, quæ omnes in regno concernunt, *Speciales* quadam leges, quæ vim in aliquâ saltem parte reip. obtinent. Hæ, vel certæ regioni, provinciæ, aut urbi; vel certis collegijs, ut bellico, Nautico, Academ. præscribendæ. *Quales sunt Articuli militares, Nautici, constitut. Academ. &c. Item singulares, quæ vocantur alio nomine Privilegia*, quæ quasi privatis quibusdam dantur, ultra communes regulas juris, certas ob causas concessa, contraq; legis universalis vigorem introducta. Quæ benè meritis dari, ad bonum reipub. confert: Nam honore & premio virtus excitatur, plurimiq; ad deser. ....em Patriæ, & alias res laudabiles gerendas exacuuntur. Hæc spectant, vel ad certas personas, vel ad certa hominum genera; hinc distinguuntur Privilegia, in *Personalia*, quæ propter solam personæ conditionem concessa, & ad hæredes non transeunt, sed cum personâ, cui data sunt, expirant; ut *equitum Auratorum, Doctorum, & Magistrorum Privilegia*: Et *Realia*, quæ ad successores extenduntur; ut *privilegia Nobilium, Acad. & Collegiorum*. Ubi observandum, ea virtutis esse premia, non turpis & inhonesti obsequij. Turpis abusus Privilegij, est justa ejus revocandi causa.

XIX. Legibus constitutis, sequi debet earum *Promulgatio*,

tanquam necessarium adjunctum: cum lex regula quædam sit, secundum quam vivatur, adeoq; ignota esse non debet ei, qui vitam suam ad illius præscriptum ordinare tenetur, & nè quis vim illi interre per ignorantiam aggrediatur. Et si lex esse tamen potest sine hac, & obligare ad culpam, non tamen ad pena executionem. Ita q; si subditos stringere debet, & aliquam habebit efficaciam, promulganda erit, nè ejus ignorantiam prætereundum possint. Unde bene constitutarum rerumpub. instituto introductum, ut leges scriptæ, non solum promulgentur initio, dum feruntur, sed etiam certo tempore deinceps, Ronung. B. St. L. cap. 23. De quâ habendum, quod promulgatio talis fieri debet, ut ab omnibus percipi possit: scribere enim legem in librum, aut prælo submittere, nec tamen subditis notificare, non est legem promulgare. Hinc apud Romanos nulla valebat lex, nisi pro rostris trinundino proclamata esset, Cic. pro P. Quint. Apud nos, leges ut omnes obligent, atq; ad cunctorum, quorum interest, notitiam perveniant, non modo scribuntur, sed & promulgantur, id est, publico actu proponuntur. Et hoc jus nobis scriptum vocatur, Sveriges bestrefne Lagh, Nob. Gyllenst. Disp. Pol. 12. d. LL.

XX. Alterum adjunctum legum humanarum, est earum interpretatio, non minus necessaria, quàm ipse leges. Sunt enim legum interpretes, quasi vivæ leges & loquens iustitia. Quid namq; jura, nisi sint qui de jure respondeant? Quia non omnes articuli, non omnes circumstantiæ, propter infinitatem suam, possunt legibus comprehendi; itaq; necesse est, ut prudentium interpretatio accedat, aut, pro rei & negotij difficultate, eorum, penes quos est summa potestas. Et sicut solius Magistratus, aut ejus, qui potestatem habet, leges condere in repub. ita quoq; illius est interpretari: Cum de mente & sensu legis nemo rectius ipso conditore judicare poterit. Non tamen hic attenditur interpretatio usualis,

lū, nec *Doctrinalis*, quæ & LL. Doctoribus conceditur; sed *Authentica*, cum Magistratus legis sententiam, pro diversâ ratione, *locorum*, *temporum*, *Personarum*, *aliarumq; circumstantiarum*, interpretatur & ad usum publicum accommodat. Quæ interpretatio est quasi nova quadam lex, eiusq; sententia vim legis obtinet, *Schearl. Diss. Pol. 6.* Inde q; & hæc interpretationis species, *lex declarativa* haud incommodè appellari potest. Talis lex declarativa apud nos est, ex parte *decretum Norcopense*, *Ordinantia Urbium*, & *processus judiciorum*, *conf. Nob. Gyllenst. diss. Pol. cit.*

XXI. Deinde leges, quæ semel constitutæ sunt, haud facile mutandæ, aut veteribus novæ substituendæ: namq; ut omnis; mutatio periculosa; sic quoq; legum. Quandoquidem mutationem juris sequitur mutatio morum, comitatur novitas quædam subita. Hæc autem solet movere & conquassare Rempubl. itaq; non temerè recedendum ab eo jure, quod diu æquum visum est, nè legum antiquarum vis & robur, quod ab usu & consuetudine sumtum, facili mutatione enervetur, *Arist. 2. Pol. cap. 6.* Habere enim æternitatis aliquid positivæ leges videntur, tum quod non moriantur cum legislatore, tum quod posteriores etiam obligent; & hâc ratione vitetur contemptus, tum ipsius legis, tum legislatoris, *Schonborn lib. 3. Pol. cap. 9.* Unde *Arist. lib. 2. Pol. cap. 8. asserit*, receptas leges non esse mutandas, etiamsi quid incommodi habeant. Quod apud *Thucyd.* facere videtur Alcibiades; eos hominum tutissimè agere exclamans, qui præsentibus moribus legibusq; etiamsi deteriores sint, minimum variantes, rempub. ad ministrant, *lib. 6. cap. 2.* Hæc tamen cum grano salis accipienda sunt: non omnis mutatio, non omnis novitas, quæ in repub. suscipitur, damnanda. Quia omnis lex est lata propter rempub. ideo tamdiu durare debet, quamdiu respub. eam admittere videtur. Et leges accommodari debent ad Rempub. non hæc ad illas, *Geilf. Exercit. 4.* Itaq; si summa utilitas expresserit, aut sum-

ma necessitas voluerit, & novitas magno reipub. compendio sit, mutanda vel abroganda est, nè mutetur respub. ipsa: *Quæ nulla tam benè constituta reperitur, quin novi emergentes casus, temporum vicissitudines, & mores hominum subinde mutati, novas interdum requirant leges, comitialia decreta, atq; recessus.* Sicut alia atq; alia remedia diversis temporibus uni & eidem corpori utiliter adhibentur: ita temporum vicissitudines aliud reipub. utile faciunt. *Nocet enim interdum antiquus rigor & nimia severitas, cui jam non pares sumus, Tacit. lib. 1. Hist. cap. 18.* Illustre mutationis Exemplum in jure nostro habemus, Cap. 3. *Bong. B. L. L.* id tamen non minori cum applausu subditorum, quàm evidenti totius patriæ commoditate, mutatum esse novimus.

XXII. In legum autem mutatione, necessaria hæ cautiones observandæ erunt (1. *Ne fiat citò, sed leniter & lentè, Lips. 4. Pol. cap. 9.* Quàm minimo enim sonitu orbis ille in Repub. convertatur, *Cic. ad Attic. lib. 2. Epist. 9.* Cum aliàs violentiam sapiat, quam subditi sæpè ferre nequeunt (2. *Ne fiat temere, sed urgente necessitate & summâ utilitate, Lips. cit. loc.* Hanc autem evidens aliqua in repub. utilitas, ut vitiorum, quibus remedia quærere oportet, fervor, commonstrare potest. (3. *Non mutetur statim quoad omnes articulos; sed sensim & prudenter, adjiciendo & detrahendo aliquid, donec exspiret. Imitandus Mos nature, quæ nunquàm saltim de nocte ad diem, nisi præmissâ aurorâ, nec de hyeme ad æstatem, aut ab æstate ad hyemem, sed intermedium habet ver & autumnum. Audiendus omninò Augustus, qui per gradus omnia egit, & sub initio Imperij non omnia statim, uti decretum erat, exsequutus est, veritus nè parùm succederet, si simul homines transferre & invertere vellet; sed quædam ex tempore disposuit, quædam rejecit in tempus, Dio. lib. 52.* Tantum de nobili hac & illustri materiâ pro instituti ratione disseruisse sufficiat.

*Gloria eterno Deo, optimo & sapientissimo Rerum-
pub. Conditori & Conservatori.*